

YABANCI, MÜHENDİSİ İLE GELİYOR

Mehmet Atay-Elektrik Elektronik Mühendisi
mehmet.atay@emo.org.tr

Küreselleşme süreciyle birlikte sermayenin dolaşımı ön plana çıkarken dünya ölçeğinde yaşanan "eşitsizlik", iş alanlarına da yansımaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan krizler, bankacılık, enerji, telekomünikasyon gibi alanlarda çok uluslu şirketlerin egemenliğini artırırken, mesleki alanlarda da "yabancılaşma" baskısı giderek artmaktadır.

Yabancı mühendis çalışmasının önünü açmaya yönelik yasal düzenleme arayışları sürdürülen bu dönemde, Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) üye kayıtları üzerinden yabancı mühendislerin profili incelenmiştir. Bu yazıda, 2001-2006 yılları arasında kayıtlı olan 172 yabancı mühendis üzerinde yapılan inceleme sonucunda ulaşılan bilgiler değerlendirilecektir.

Yabancı mühendislerin çalışma koşullarına ilişkin olarak önce mevcut hukuki yapıyı ele almak gerekmektedir. 1938 tarihli ve 3458 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun ile 1954 tarihli ve 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu'na göre; Türkiye'de mesleklerini icra etmek isteyen, ister Türk, ister yabancı mühendis, mimar ve şehir plancıları, ilgili meslek odasına üye olmak zorundadır. 3458 ve 6235 sayılı yasalardaki koşullar, yalnızca yabancılar için getirilmiş koşullar değildir. Bu koşullar, yabancı bir ülkedeki okuldan mezun olan Türk vatandaşları için de geçerlidir.

Üye olmanın anlamı; mesleğini icra ederken uymakla yükümlü olunan kuralların varlığı ve bunların denetimidir. Bu nedenle, yabancı bir meslek mensubu Türkiye'de mesleğini icra ederken, TMMOB ve Odaları tara-

findan konulmuş kurallara uymak zorundadır.

Mesleki unvanların kullanılması ve mesleki faaliyetlerin icrasının bir takım koşullara bağlanması, yalnızca ülkemizde yapılan bir uygulama değildir. Bütün gelişmiş ülkelerde, herhangi bir ülkede, lisans eğitimi almak yeterli koşul olarak görülmemektedir. Alınmış eğitimin denkliği de, mesleğin icra edileceği ülke için belgelenmek zorundadır. Yani, her ülkenin iç hukukunda mesleki hizmetlerin sunumunda bir çok kısıt konulmuştur.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yabancı Mühendis, Mimar ve Şehir Plancılarının Çalışma İznine Esas Değerlendirilmesi ve Geçici Üyelik Müracaatları Hakkında Yönetmelik, yabancı mühendislerin Türkiye'de çalışmalarını ve üyelik işlemlerine yönelik olarak düzenleme yapmaktadır. EMO'nun da tabii olduğu bu düzenlemenin 11.

maddesinde "yabancı başvuru sahibinin Türkiye'de faaliyette bulunabilmesi için yerine getirmesi gereken koşullar" şöyle sıralanmaktadır:

"a) Yabancı meslek mensuplarının Türkiye'de faaliyet gösteren yerli veya yabancı tüzel kişilerde mesleki hizmetler kapsamında alacağı görevin, lisans diplomasında belirtilen mühendislik, mimarlık ve şehir planlama uzmanlık alanları içerisinde bulunması,

b) TMMOB Kanunu'nun 34. maddesi (Yabancı müteahhitler veya yabancı kuruluşlar, Türkiye'de devlet daireleri ile resmi ve özel kuruluş ve şahıslara karşı resen veya yerli kuruluşlarla birlikte taahhüt ettikleri mühendislik veya mimarlık ile ilgili işlerde yalnız bu işe münhasır kalmak kaydıyla, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın ve Odalar Birliği'nin görüşleri al-

narak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca verilen çalışma izni ile yabancı uzman çalıştırabilirler) kapsamında tanımlanan çerçevede mesleki hizmeti bilfiil sunmayı taahhüt etmesi,

c) TMMOB Kanunu'nun 35. maddesi (34. madde kapsamına girmeyen işlerde yabancı mühendis ve yüksek mimarlar, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Odalar Birliği'nin görüşleri alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca verilen çalışma izni ile çalıştırılabilir.) kapsamında mesleğini icra etmeyi taahhüt etmesi,

d) TMMOB Kanunu'nun 35. maddesi kapsamında 34. maddede yazılı hususlardan gayri işlerde çalışacak yabancıların mesleki hizmeti sunmaması durumu,

e) Lisans öğrenimi üzerine, Türkiye'de ayrıca staj veya tamamlayıcı eğitim yapılması gereken koşullarda eşdeğer staj ve lisans sonrası eğitim yükümlülüğünü yerine getirmeleri gerekir. Bu gereklilik, ilgili Meslek Odası tarafından belirlenir.

f) Çalışma izni talep eden gerçek kişinin alacağı ücretin, TMMOB'ne bağlı ilgili Meslek Odalarının her yıl belirlediği asgari ücretin altında olmaması. (EMO tarafından asgari ücret 2007 itibarı ile net 1000 YTL olarak belirlenmiştir.)

g) Yabancı mühendis, mimar ve şehir plancısının istihdam edileceği uzmanlık alanında T.C. vatandaşı meslek mensubu temin edilmesinin çok güç olması, bu kişilerin teknoloji geliştirme ve/veya ileri bir teknolojinin uygulanması için istihdam edilmesi ve istihdam edildiği birimde, T.C. vatandaşı mühendis, mimar ve şehir plancısı karşılığının varolması,

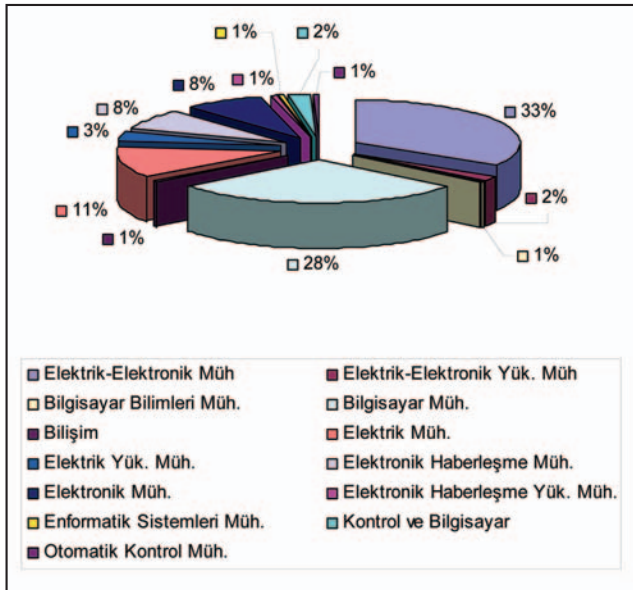
h) Türkiye'deki mühendis, mimar ve şehir plancılarının mesleklerini icra edebilmeleri için tabi oldukları mesleki mevzuat gereğince yerine getirmekle yükümlü buldukları yetki ve yeterlilik belgesi alma koşullarını sağlamaları gerekmektedir.”

Üye kaydı yaptıran yabancı mühendislerin profiline yönelik araştırma sonucunda, ülkemizde çalışmasına EMO tarafından “olumsuz görüş” bildirilen

yabancı mühendislerin büyük çoğunluğunu, “Oda tarafından belirlenen asgari ücretin altında çalışmak üzere başvuruda bulunmuş” olanlar oluşturmaktadır. Bu durum EMO'nun mesleki alanlarını oluşturan elektrik, elektronik, bilgisayar, biyomedikal mühendisliği alanlarında ülkemize çalışmak için gelen yabancı mühendislerin “ucuz işgücü” olarak alınmak istendiklerini göstermektedir. EMO'nun 2007 yılı için belirlediği asgari ücret sınırı 1000 YTL düzeyinde bulunmaktadır. Ülkemizde çalışma izni alan ve EMO'ya üye olan yabancı mühendislerin aylık gelirlerine bakıldığında ücret düzeylerinin yerli firmalarda daha düşük olduğu görülmektedir. Yerli firmalarda çalışan yabancı mühendislerin aylık gelirleri 1000-4000 YTL arasında değişirken, yabancı sermayeli firmalarda çalışan yabancı mühendislere aylık 2500-15000 YTL arasında ücret ödenmektedir. Yerli ve yabancı sermayeli firmalar arasındaki bu ücret politikası farklılığının temelde çalışanların eğitim düzeyi ile ilgili olmadığını, firmaların ekonomik gücüyle bağlantılı olduğunu belirtmek gerekir.

Araştırma, EMO'da kayıtlı yabancı mühendislerin çalışma alanlarının son dönemlerde telekomünikasyon ve yazılım alanlarında yoğunlaştığını göstermektedir. Bu durum Türkiye'nin yazılım alanına vermeye başladığı önem ve telekomünikasyon sektöründe sermaye bazında yaşanan yabancılaşmanın da etkisiyle açıklanabilir.

Grafik 1'de, 2001 yılından itibaren 2006 yılısonuna kadar EMO'ya kayıtlı yabancı mühendislerin mezun oldukları bölümlerin profili görülmektedir. Buna göre en büyük dilimi, yüzde 33'lük payla Elektrik-Elektronik Mühendisleri oluşturmaktadır. İkinci sırada yüzde 28'lik pay ile Bilgisayar Mühendisleri, üçüncü sırada yüzde 11'lik pay ile Elektrik Mühendisleri yer almaktadır. Ancak bölümlere göre yapılan ayrıştırma, mühendislerin çalıştıkları alan açısından tamamen belirleyici olmamaktadır. Farklı isimler altındaki bölümlerden mezun olmalarına karşın

Grafik 1: EMO'ya kayıtlı yabancı mühendislerin mezun oldukları alanlar. (2001'den 2006 yılısonuna kadar)

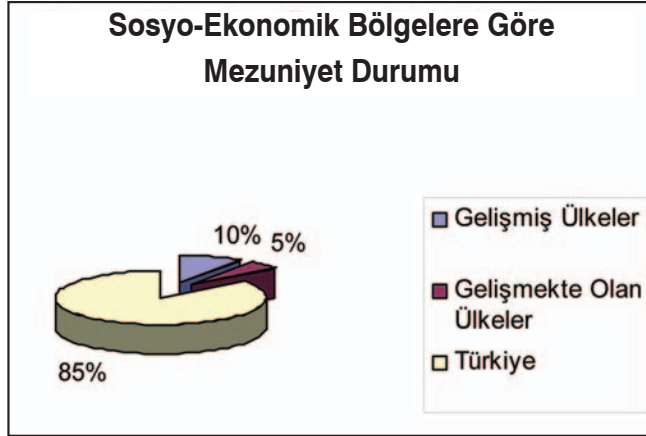
aynı işleri yapan mühendisler olduğu gibi mezuniyetiyle ilgisi olmayan dalda da çalışma yapan mühendisler bulunmaktadır.

EMO'ya kayıtlı yabancı mühendislerin mezun oldukları üniversiteleri incelediğimizde ise büyük çoğunluğunun Türkiye'deki üniversitelerden mezun olmuş oldukları görülüyor. (Bakınız Grafik 2) Bu durum, Türkiye'nin bulunduğu bölge itibarıyla çevre ülkeler açısından cazip görülmesiyle açıklanabilir. Ekonomik olarak ve sınav koşulları açısından Türkiye'deki üniversitelere erişimin kolaylığı bu tercih sürecinde etkin görünmektedir. Kayıtlı yabancı mühendislerin çoğunluğunu bu grubun oluşturması, eğitimini Türkiye'de alan yabancı öğrencilerin aynı zamanda iş olanaklarına da sahip olabildiklerini göstermektedir. Türkiye'de lisans eğitimi tamamlayıp EMO'ya kayıt yaptıran yabancı mühendislerin çoğunluğunun Bulgaristan, Yunanistan, Bosna Hersek ve Azerbaycan vatandaşı olup ülkemizde çalışma hayatlarını sürdürdükleri saptanmıştır. Bu durum Türkiye'nin Balkanlar ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile ilgili yürüttüğü dış politikası ve tarihsel yakınlığı ile açıklanabilir.

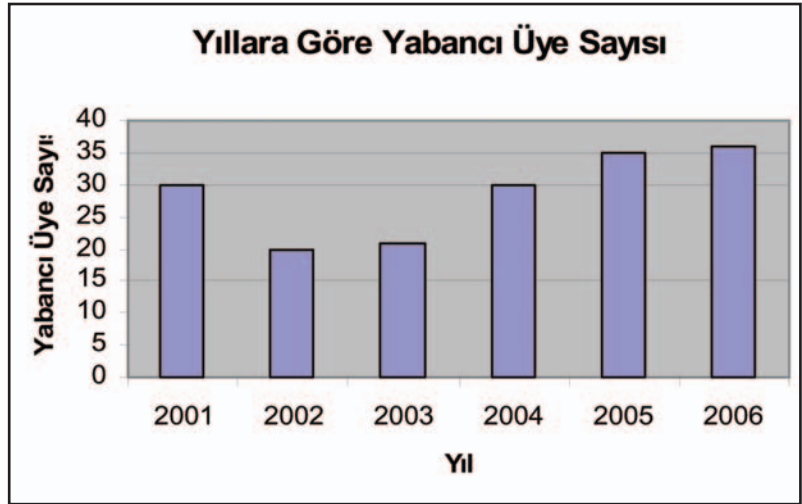
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından EMO'dan görüş isteminde bulunan yabancı mühendislerin çalışma izini başvuru formlarında, "Türk Vatandaşı Yerine Yabancı İstihdamı Talebinin Gerekçesi", genellikle "yabancı dile hakim olmaları ve uzmanlık alanlarıyla" açıklanmaktadır. Örneğin bir yazılımın Rusça'ya çevrilmesi bu gerekçe bölümünde yer alabilmektedir. Telekomünikasyon alanında da "kurumun işleyişini biliyor olması ve merkezle bağlantıları kurabilecek düzeyde yabancı dil bilmesi" gibi gerekçeler dikkat çekmektedir.

YABANCI MÜHENDİS SAYISINDA ARTIŞ

EMO'ya kayıtlı yabancı mühendislerin yıllara göre dağılımına bakıldığında ise ekonomik krizin yaşandığı 2001 yılın-

Grafik 2: EMO'ya kayıtlı yabancı mühendislerin mezun oldukları üniversiteler (2001-2006 yılları arasında)

Grafik 3: Yıllara Göre Yabancı Mühendis Üye Sayısı

dan sonra 2002 yılı itibarıyla ciddi bir düşüş görüldüğü, ancak 2003'ten itibaren tırmanış yaşandığı saptanmıştır. Kayıtlı yabancı mühendis sayısındaki artış 2005 yılında 2001 yılı düzeyini de aşarken, 2006 yılında ciddi bir artış görülmüştür. (Grafik 3)

EMO tarafından yapılan çalışma yalnızca mesleki alanlarında faaliyet göstermek üzere Türkiye'ye gelen yabancı mühendisleri kapsamaktadır. Ancak EMO'nun mesleki alanlarını oluşturan üniversite ve bölümlerden mezun olmuş, hatta yurtdışında bu

mesleki faaliyeti gerçekleştirmiş olmakla birlikte Türkiye'de bu alanda faaliyet göstermeyen yabancı mühendisler kayıt altına alınmamaktadır. Bu mühendisler, EMO bünyesinde yer alan mesleki alanlarda lisans derecesine sahip olmasına karşın Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından verilen "Mühendislik unvanı ile istihdam olunamaz, imzasıyla sanat icra edemez, bu unvanı kullanarak rey veremez ve imza koyamaz" kaydı düşülen çalışma izin belgeleriyle Türkiye'de çalışmaktadırlar. Mühendislik

unvanı ile istihdam edilmeyen bu yabancı mühendislerin Kasım 2005-Aralık 2006 dönemini kapsayan yaklaşık 1 yıllık zamandaki sayısını burada vermek anlamlı olacaktır.

UNVANSIZ YABANCI MÜHENDİSLERE DİKKAT

Çalışma kapsamında EMO'nun mesleki alanlarında faaliyet gösteren üye kaydı olan yabancı mühendis sayısı 2001-2006 yılları arasında 172 ile sınırlı kalırken, mühendislik unvanı ile istihdam olunmayan bu mühendislerin sayısı yalnızca 1 yıllık zaman dilimi içerisinde 95'e ulaşmıştır. Bu şekilde istihdam olunan yabancı mühendislerin çalışma alanlarını "satış müdürü, teknik müdür vb." isimler altında, büyük ölçüde yönetici kadroları oluşturmaktadır. Bu yabancı mühendislerin tamamına yakınının gelişmiş ülkelerde lisans eğitimini tamamlamış olmaları da diğer dikkat çekici bir unsur oluşturmaktadır. Gelişmiş ülkelerden gelen yabancı mühendislerin yönetici pozisyonunda Türkiye'de çok uluslu şirketlerde çalışma olanağı elde ettikleri saptanmıştır.

Çalışma izni alanların çoğunluğunun da Türkiye'nin komşu ülkelerinden ve 3. dünya ülkelerinden geldiği belirlenmiştir. EMO'nun yabancı mühendis kayıtları üzerinden yaptığı bu araştırma, yabancı mühendislerin Türkiye'ye ucuz işgücü olarak getirilmek istendiğini, ancak EMO'nun asgari ücret koşulu nedeniyle bu kişilere olumsuz görüş bildirdiğini göstermektedir. EMO'nun en az ücret tarifesinin düşük ücretle yabancı mühendis çalıştırılabilmesinin önüne geçtiği görülürken, yabancı mühendislerin büyük oranda yüksek ücretler ile yönetici olarak istihdam edildikleri belirlendi. Ancak Türkiye ekonomisinin yarısının kayıtdışı olduğu gerçeği dikkate alındığında Çalışma Bakanlığı aracılığıyla EMO bünyesinde toplanan kayıtların tüm yabancı mühendis çalışanları kapsayamayacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

TMMOB Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun Tasarısı'nın geri çekilmesini istedi...

MİLLETVEKİLLERİNE MEKTUP

TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Soğancı, sakıncalarını ve hukuka aykırılıklarını anlatarak, "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı'nın TBMM gündeminden düşürülmesini istedi.

TMMOB tarafından 4 Nisan Çarşamba günü milletvekillerine gönderilen mektupta, mühendislik, mimarlık ve şehir plancılığı mesleğinin kamu güvenliği ile yakından ilgili olduğu belirtilerek, bu hizmetin sunumunun belli standartlara, belge istemi, prosedür ve yeterlilik kriterlerine bağlı olduğu kaydedildi. Anayasa'nın da bu anlamda TMMOB ve bağlı Odalarını kamusal görevle yetkilendirdiği anımsatılan mektupta, tasarının yasalaşması durumunda "yabancı ülke vatandaşının mühendis, mimar veya şehir plancısı unvanına sahip olmadan mesleğini icra edebileceğinin, imza ve proje sorumluluğu alabileceğinin" kabul edilmiş olacağına dikkat çekildi.

Akademik yeterliliği belirleme konusunda görevli kılınmış olan YÖK'ün de bu tasarıyla devre dışı bırakıldığı, TMMOB Yasası ile Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Yasa uyarınca denklik belgesi alma koşulunun da yabancılar için kaldırılıyor olması eleştirildi. "Ülkemiz vatandaşına akademik ve mesleki yeterliliği tanınmadan mesleğini icra etmelerine izin verilmezken yabancıya bu hak verilmektedir. Bu tasarının yasalaşması halinde ülkemiz vatandaşı meslek mensupları kendi ülkemizde haksız rekabetin mağduru olacaktır" denildi.

Tasarının kabul edilmesi durumunda diplomanın sahte olup olmadığına dahi denetlenemeyeceği ifade edilen mektupta, dünyada ve Avrupa ülkelerindeki mühendislik, mimarlık ve şehir plancılığı mesleklerinin icrası için getirilen çeşitli kısıt ve ölçütlere yer verilerek, Türkiye'de zaten yetersiz olan denetim koşullarının ortadan kaldırılmasının "ulusal ve mesleki çıkarlara uygun olmadığı" vurgulandı. Mektupta, tasarıyla Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının aleyhine eşitsizlik yaratılmasının Anayasa'ya da aykırı olduğu belirtilerek, bu eşitsizliğin firmalar için de yapıldığı kaydedildi. Türkiye menşeli tüzel kişilikler yabancı çalıştırabilmek için çalışma izni prosedürüne tabi olacakken, yabancı menşeli şirketlerin hem çalışma izni hem de yeterlilik prosedüründen muaf olmaları anlatıldı.

Tasarının denetimsiz hizmet sunumunun önünü açacağı, bunun da haksız rekabete yol açıp hizmet kalitesini düşüreceği kaydedilen mektupta, şöyle denildi:

"Çünkü, akademik ve mesleki yeterlilik kriterinin aranmaması, -maliyet unsuru olarak görülen mesleki hizmetin- geri kalmış ülke vatandaşlarınınca ifasını doğuracaktır. Sonuç, geri kalmış ülkelerden getirilen meslek adamlarının emeğinin sömürülmesi yanında kendi meslek mensuplarımız aleyhine haksız rekabet kendi yasama organımızca yasal hale getirilmiş olacaktır. Böylece, yabancı sermayeden beklenen istihdam sorununu çözme beklentisi, kendi meslek adamlarımızın işsiz kalması ile sonuçlanacaktır. Ülkemizde çalışan yabancı ülke vatandaşları mühendislerin dağılımına bakıldığında, kilit personel hariç genelde geri kalmış ülke vatandaşlarının çalıştırıldığı görülecektir."

Tasarıyla, GATS Anlaşması'nın ekinde yer alan ülke taahhüt listesinde Türkiye tarafından konulmuş olan kısıtların da kaldırılacağı ve karşılıklılık ilkesi olmaksızın yabancı ülke vatandaşlarına kapı açılmış olacağı söylendi.